

Przesłuchanie poznawcze w polskim postępowaniu karnym

MARTA JANOCHA

ORCID: 0000-0002-6027-8368

Instytut Prawa i Ekonomii

Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Założenia teoretyczne przesłuchania poznawczego

Kluczem do aktywnego wspomagania pamięci świadka jest zrozumienie, jak przebiega proces zapamiętywania i odtwarzania. Należy podkreślić, że ślady pamięciowe są przede wszystkim następstwem procesów poznawczych, a nie konsekwencją określonych zdarzeń czy faktów. Sam proces spostrzegania i kodowania informacji jest złożony oraz uzależniony od indywidualnych właściwości jednostki i czynników zewnętrznych, takich jak: warunki, w jakich zachodził proces (na przykład widoczność), odległość od obserwowanego zjawiska, jakość receptorów, indywidualne zdolności poznawcze, stan emocjonalny, osobowość oraz wcześniejsze doświadczenia jednostki. Endel Tulving wyróżnił dziewięć etapów procesu zapamiętywania: „sposstrzeganie, kodowanie, przechowywanie zakodowanego śladu, rekodowanie, przechowywanie śladu rekodowanego, wydobywanie informacji z pamięci, wybór informacji, które mają być odtworzone, pamięć świadoma, decyzja o zachowaniu się”¹. Warunki, w jakich następuje przywoływanie informacji, też mają znaczenie dla ja-

---

¹ T. Maruszewski, *Pamięć jako podstawowy mechanizm przechowywania doświadczenia*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2. *Psychologia ogólna*, red. J. Strelau, Gdańsk 2001, s. 143–145.

kości tego procesu², podobnie jak wszystko, co wydarzyło się między relacjonowanym przez świadka wydarzeniem a przesłuchaniem. Technika przesłuchania poznawczego umożliwia rozwiązanie niektórych problemów związanych z odtwarzaniem danych z ludzkiej pamięci. Istotnym założeniem jest usytuowanie świadka w centrum procedury³ oraz przeniesienie odpowiedzialności za wynik przesłuchania na świadka. W ten sposób przesłuchiwany ma poczucie odpowiedzialności za kompletność oraz prawidłowość przekazanych informacji. Utworzona przez Endela Tulvinga teoria specyficzności kodowania zakłada, że informacja kodowana jest za pomocą sieci skojarzeń, zatem może zostać przypomniana dzięki różnym bodźcom sensorycznym⁴. Elementem kontekstu są też stany emocjonalne — wskazanie ich może jednak być trudne, zwłaszcza dla osoby poszkodowanej przestępstwem.

Wyniki badań nad neurologicznymi mechanizmami ludzkiej pamięci przyczyniają się do tworzenia efektywnych narzędzi wspomagających świadka w procesie przywoływania informacji przy ograniczaniu zjawiska powstawania „fałszywych wspomnień”. Przesłuchujący powinien jednak pamiętać, że wywieranie presji lub stawianie zbyt wysokich wymagań osobowym źródłem informacji może prowadzić do uzyskania nieprawdziwych danych.

Procedura przeprowadzenia przesłuchania poznawczego

Mianem przesłuchania poznawczego/kognitywnego określa się przesłuchanie z zastosowaniem pewnych mnemotechnik:

- odtworzenia kontekstu,
- pełnej relacji,
- zmiany porządku chronologicznego relacji,
- zmiany perspektywy postrzegania⁵.

---

² A. Biederman-Zaręba, *Wywiad poznawczy a przesłuchanie świadka w podeszłym wieku*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 7–8, s. 34.

³ M. Witewska, *Przesłuchanie poznawcze*, „Problemy Kryminalistyki” 299, 2018, s. 45; <https://doi.org/10.34836/pk.2018.299.6>; <https://problemykryminalistyki.pl/pl/archiwum/r/2015/2019/y/2018/przesluchanie-poznawcze-161.html> (dostęp: 18.09.2020).

⁴ *Ibidem*.

⁵ M. Burchard, *Przesłuchanie poznawcze w procesie karnym — zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, „Przegląd Prawa i Administracji” 81, 2009, s. 66.

Jako autorów metody przesłuchania poznawczego wskazuje się R.E. Geiselman, R.P. Fishera oraz A. Priska⁶. Twórcami kierowała chęć zwiększenia efektywności przesłuchań, a jednocześnie udzielania wsparcia świadkom lub ofiarom przestępstwa⁷. Model teoretyczny przesłuchania poznawczego zakłada przejęcie kontroli nad tokiem przesłuchania przez przesłuchiwanego; zadawanie pytań przez przesłuchującego jest zarezerwowane tylko do sytuacji, gdy świadek całkowicie zamilknie. Procedura została utworzona z myślą o osobach współpracujących, które chcą przedstawić szczerą i pełną relację zdarzenia. Co do zasady zatem nie stosuje się jej w przesłuchaniach osób podejrzanych. Należy pamiętać, że proces przesłuchania musi być dostosowany do przesłuchiwanego oraz jego sytuacji.

Pierwszy etap opiera się na odkryciach psychologii poznawczej dotyczących procesu uczenia się oraz zapamiętywania. Informacje kodowane są w pamięci epizodycznej wraz z danymi dotyczącymi kontekstu sytuacji, który obejmuje wszystkie doświadczane w określonej sytuacji wrażenia⁸ i stany emocjonalne. Zgodnie z teorią interferencji przywołanie kontekstu może odtworzyć ścieżkę dostępu do informacji pozornie zapomnianej⁹. Przesłuchiwany opisuje nie tylko własne stany emocjonalne, lecz także towarzyszące zapachy oraz inne wrażenia, warunki atmosferyczne, stany emocjonalne innych osób¹⁰. Proces odtwarzania jest bardziej skuteczny, jeżeli przywrócono kontekst, w jakim wydarzenia były kodowane¹¹. Oprócz przywołania danych istotnych dla dalszego postępowania, odtworzenie emocji może mieć także znaczenie terapeutyczne. Mocno powiązane ze wspomnieniami są też wrażenia węchowe, które

⁶ M. Witewska, *op. cit.*, s. 45–51.

⁷ R.P. Fisher, R.E. Geiselman, *The Cognitive Interview Method of Conducting police interviews: Eliciting extensive information and promoting therapeutic jurisprudence*, „International Journal of Law and Psychiatry” 2010, nr 33, s. 322.

⁸ Na tym etapie procedury przesłuchania można się posłużyć też bodźcami sensorycznymi, na przykład zapachami, które są zwykle bardzo trwale zapisywane. Por. J. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, M. Najda, *Psychologia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010, s. 83.

⁹ M. Burchard, *op. cit.*, s. 67.

¹⁰ M. Witewska, *op. cit.*, s. 45.

¹¹ E. Tulving, D.M. Thomson, *Encoding specificity and retrieval process in episodic memory*, „Psychological Review” 1973, nr 80, s. 352–373.

wykazują bardzo długą trwałość¹². Tulving twierdził, że aby wydobyć z magazynu pamięciowego informację, niezbędna jest odpowiednia wskazówka¹³. Można to uczynić, odwołując się do danych z tej samej kategorii semantycznej i na zasadzie skojarzenia aktywować żądane połączenia neuronów w celu uzyskania faktów. Również możliwość zamknięcia oczu pozwala skupić zasoby intelektualne na poszukiwaniu śladów pamięciowych, jednak zawsze należy wcześniej zweryfikować sytuację¹⁴.

Kolejna faza przesłuchania obejmuje złożenie wyczerpującej relacji ze zdarzeń bez podejmowania decyzji o istotności zapamiętanej informacji. Przesłuchujący powinien cierpliwie słuchać narracji, zachęcać do opisywania również rzeczy i wydarzeń zdaniem świadka nieistotnych, określania stanów emocjonalnych¹⁵ i tylko wyjątkowo wspomagać świadka w powrocie do pierwotnego nurtu opowieści. Świadek może uważać pewne elementy za zbyt oczywiste lub zbyt mało istotne, by o nich wspomnieć, a dla przesłuchującego mogą okazać się kluczowe.

Kolejną strategią przywoływania informacji z pamięci jest wielokrotne odtwarzanie¹⁶. Skuteczność tej metody opiera się na założeniu, że do informacji zawartej w pamięci świadka można dotrzeć z wykorzystaniem wielu dróg dostępu. Kolejne odtworzenie sytuacji wraz ze zmianą szyku zdarzeń może naprowadzić świadka na wskazówki prowadzące do niewspomnianych wcześniej szczegółów. Podczas kolejnego odtworzenia ścieżka skojarzeń może wyglądać odmiennie, z kolei przywołane skojarzenia mogą przywołać elementy pozornie zapomniane. Taki sposób odtwarzania w założeniu ma dezaktywować też stosowanie schema-

---

¹² E. Czerniawska, J.M. Czerniawska-Far, *Psychologia węchu i pamięci węchowej*, Warszawa 2007, s. 93–113.

¹³ A. Baddeley, *Pamięć. Poradnik użytkownika*, Warszawa 1998, s. 108–151.

¹⁴ R. Fisher, *Interviewing victims and witnesses of crime*, „Psychology, Public Policy & Law” 1995, nr 1, s. 748, <https://doi.org/10.1037/1076-8971.1.4.732> (dostęp: 28.09.2020). Por. T. Jaśkiewicz-Obydzińska, E. Wach, *Przesłuchanie poznawcze dzieci*, „Dziecko Krzywdzone” 2005, nr 10, s. 58.

¹⁵ R.P. Fisher, R.E. Geiselman, *op. cit.*, s. 323.

¹⁶ Wyniki eksperymentu Marigold Linton wskazują, że w ciągu czterech lat ubytek informacji, które nie były przywoływane, wyniósł 65%, jednocześnie zdarzenia przypominane cztery razy w ciągu czterech lat prawie nie zostały zapomniane. Za: A. Baddeley, *op. cit.*, s. 108–151.

tów poznawczych¹⁷. Ponadto może posłużyć do weryfikacji szczerości zeznań ze względu na fakt, że znacznie trudniej odtworzyć w odwrotnej kolejności zmyśloną historię, w której świadek *de facto* nie brał udziału. Zadanie jest trudne do wykonania i wymaga skupienia, jednak też pomaga oddzielić szczegóły, które rzeczywiście zaistniały, od schematów poznawczych — tego, co zwykle w takiej sytuacji powinno się wydarzyć. Stosowanie tej fazy przesłuchania nie jest zalecane u dzieci ze względu na poziom trudności zadania.

Ostatni etap przesłuchania kognitywnego to odtwarzanie zdarzeń ze zmianą perspektywy zdawania relacji. Jest to najbardziej kontrowersyjna faza przesłuchania poznawczego, ponieważ zakłada konieczność wyobrażenia zmiany warunków percepcji. Szczegóły, które nie zostały spostrzeżone lub zapamiętane, nie mogą zostać wskazane. Próba odtworzenia zdarzenia ze zmianą perspektywy może doprowadzić do nadmiernego korzystania przez osobowe źródło informacji z własnych wyobrażeń. Polecenie nie obejmuje jednak tworzenia czystej fantazji na temat zdarzenia. Zmiana perspektywy pozwala na zdystansowanie się świadka od własnych emocji związanych ze zdarzeniem i skupienie się wyłącznie na weryfikacji przytoczonych wcześniej informacji, w celu utworzenia spójnego opisu wydarzenia „oczami innej osoby/z innej perspektywy”. O ile poprzednie etapy ukierunkowane są na odszukanie jak największej liczby elementów wspomnienia oraz wskazówek prowadzących do śladów pamięciowych, o tyle przy zmianie perspektywy świadek powinien dokonać selekcji elementów schematu poznawczego od rzeczywiście zaobserwowanych sytuacji. W kwestii oceny prawdziwości relacji przesłuchujący musi polegać na subiektywnej ocenie świadka. Na tym etapie mogą się pojawić również nowe informacje, jednak z uwagi na zaangażowanie w proces myślowy zdolności twórczych należy ostrożnie te dane weryfikować.

Podczas przesłuchania poznawczego stosuje się pomocniczo także ogólne zasady prawidłowej komunikacji interpersonalnej, które tworzą uniwersalne narzędzie do efektywnej wymiany informacji: dostosowanie języka do możliwości poznawczych odbiorcy, aktywne słuchanie, nieprzerwywanie narracji, tworzenie płaszczyzny porozumienia, niwelowanie ele-

---

¹⁷ A. Memon *et al.*, *Towards understanding the effects of interviewer training in evaluating the Cognitive Interview*, „Applied Cognitive Psychology” 8, 1994, s. 642.

mentów rozprasających, budowanie zaufania i poczucia bezpieczeństwa. Zgodnie z założeniami metody to przesłuchiwany dyktuje tempo przeprowadzenia przesłuchania, przysłuchujący powinien podążać za osobowym źródłem dowodowym¹⁸.

Badania dowodzą, że po przeszkoleniu z zakresu przesłuchania poznawczego przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości chętnie sięgali po niektóre strategie w trakcie rutynowych przesłuchań¹⁹. Jednak stosowanie tych mnemotechnik czy etapów przesłuchania osobno nie powoduje uzyskania takiego samego rezultatu jak wdrożenie pełnej procedury, a żadna z technik osobno nie wykazuje spektakularnie większej skuteczności niż pozostałe²⁰.

W praktyce funkcjonują też zmodyfikowane wersje wywiadu poznawczego, dostosowane odpowiednio do dzieci²¹ lub do osób w podeszłym wieku, na przykład procedura MCI, która pomija fazę zmiany perspektywy²². Inną odmianą przesłuchania poznawczego jest rozszerzona wersja wywiadu poznawczego (ECI)²³.

Celem przesłuchania jest uzyskanie prawdziwych i pełnych ustaleń faktycznych na temat zdarzenia. Rozpoczynająca procedurę swobodna wypowiedź na temat zdarzenia nie zawsze pozwala na uzyskanie satysfakcjonującej liczby informacji. Zdarza się, że relacja jest bardzo lakoniczna lub nieuporządkowana, świadkowie, mimo szczerych chęci, nie mogą sobie przypomnieć wyglądu napastnika czy innych detali na temat zdarzenia. Metoda przesłuchania poznawczego może być zastosowana

¹⁸ M. Witewska, *op. cit.*, s. 45.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ M. Burchard, *op. cit.*, s. 71–72.

²¹ F. Verkampt, M. Ginot, *Variations of cognitive interview: Which one is the most effective in enhancing children's testimonies*, „Applied Cognitive Psychology” 24, 2009, nr 9, s. 1279–1296. EBSCOhost (dostęp: 2.06.2020).

²² R.E. Holliday *et al.*, *The Cognitive Interview: Research and Practice across the Lifespan*, [w:] *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing Current Developments and Future Directions*, red. R. Bull, T. Valentine, T. Williamson, Oxford-Malden, MA 2016, s. 137–160; <http://www.lasorsa.com/wp-content/uploads/2015/02/psychological-investigations.pdf#page=159> (dostęp: 18.09.2020).

²³ R.M. Paulo, P.B. Albuquerque, R. Bull, *Improving the enhanced cognitive interview with a new interview strategy: Category Clustering Recall*, „Applied Cognitive Psychology” 30, 2016, s. 775–784, DOI: 10.1002/acp.3253.

przy przesłuchaniach osób w każdym wieku, a badania potwierdzają, że w porównaniu ze swobodną relacją o zdarzeniu pozwala na uzyskanie większej ilości informacji²⁴.

Zalety i wady stosowania

Podstawowy cel oraz zasady postępowania określone w kodeksie postępowania karnego (k.p.k.) wyraźnie wskazują na prymat zasady prawdy materialnej. Zasada wynikająca z treści art. 2 § 2 k.p.k. zobowiązuje nie tylko do odtworzenia prawdopodobnego przebiegu zdarzenia, lecz także do udowodnienia na podstawie zgromadzonych dowodów też zawartych w akcie oskarżenia. Należy mieć na względzie, że niedające się usunąć wątpliwości należy rozstrzygać na korzyść oskarżonego (art. 5 § 2 k.p.k.). Ustalenie faktów następuje przez zastosowanie, wynikających z ustawy, zasad i metod postępowania, na przykład uzyskanie informacji od osobowych źródeł odbywa się podczas przesłuchania. Ustawodawca pozostawia przy tym pewną swobodę organom wymiaru sprawiedliwości w zakresie obranej taktyki lub techniki przesłuchania, pod warunkiem przestrzegania reguł wynikających z ustawy. Opisana w niniejszej publikacji metoda przeznaczona jest do prowadzenia przesłuchania świadka, który zamierza współpracować z organem prowadzącym postępowanie, jednak ma trudności z przywołaniem detali z pamięci. Odczytanie intencji świadka w tym obszarze spoczywa na osobie prowadzącej przesłuchanie, a stosowanie procedury ma na celu wspomaganie procesu rekodowania informacji. Podczas kolejnych etapów przesłuchania poznawczego można zaobserwować pewne symptomy podawania nieprawdziwych informacji przez przesłuchiwanego. Zachowanie spójnej wersji zmyślnego zdarzenia podczas całej procedury przesłuchania kognitywnego jest trudnym zadaniem, jednak odróżnienie pomyłki czy nieprecyzyjnego zakodowania danych od świadomej próby wprowadzenia w błąd organów wymiaru sprawiedliwości będzie wymagało zastosowania przez przesłuchującego innych metod. W świetle zasady prawdy materialnej przesłuchanie poznawcze oraz jego zmodyfikowane wersje (ECI, MCI) prowadzą do zwiększe-

---

²⁴ A. Wright, R. Holliday, *Enhancing the recall of young, young — old and old — old adults with cognitive interview*, „Applied Cognitive Psychology” 21, 2007, s. 19–43.

nia efektywności procesu uzyskiwania informacji. Badania wskazują, że w wyniku przeprowadzenia procedury przesłuchania poznawczego uzyskiwano 15–35% więcej informacji niż w wyniku standardowego przesłuchania²⁵. Badania przeprowadzone przez F. Verkampt oraz M. Ginet wskazują na wysoką skuteczność tej taktyki przesłuchania także wobec dzieci²⁶. W badaniu przeprowadzonym przez R.P. Fishera grupa przesłuchiwana z wykorzystaniem wywiadu poznawczego (99 osób) podała dwukrotnie więcej szczegółów niż pozostałe 137 osób²⁷.

Przesłuchanie poznawcze, w większym stopniu niż standardowe procedury, ma na względzie również dobrostan przesłuchiwanego. Standardowa procedura przesłuchania także obejmuje fazę swobodnej relacji, jednak etap pełnej relacji, występujący w przesłuchaniu poznawczym, może dodatkowo zachęcić świadka do podawania większej liczby szczegółów. Nie wszystkie okażą się istotne dla postępowania, jednak sama możliwość opowiedzenia o sytuacji może mieć korzystny wpływ na przesłuchiwanego oraz stworzenie przez przesłuchującego przyjaznej atmosfery dalszej współpracy, ważnego dla wydobywania z pamięci kolejnych danych lub wskazówek, które mogą do takich śladów pamięciowych prowadzić. Ostatnim z etapów przywoływania informacji z pamięci według E. Tulvinga jest decyzja o zachowaniu, czyli rozstrzygnięcie przez świadka, czy daną informację należy ujawnić, czy przemilczeć. W fazie pełnej relacji przesłuchujący zachęca do przekazania wszystkich informacji bez decydowania o ich istotności. Należy jednak zauważyć, że nie zaobserwowano obniżenia poziomu autocenzury w zakresie pewności co do zaobserwowania elementów zdarzenia²⁸. Informacje uzyskane przez przesłuchującego mogą się okazać jednak niepewne, nieprecyzyjne lub wręcz fałszywe, ponieważ mózg uzupełnia zapomniane, mniej istotne elementy historii elementami schematu poznawczego — tym, co zwykle powin-

---

²⁵ R.P. Fisher, R.E. Geiselman, *Memory-enhancing Techniques for Investigative Interviewing: The Cognitive Interview*, Springfield 1992, s. 99.

²⁶ F. Verkampt, M. Ginet, *op. cit.*, s. 1279–1296.

²⁷ W. Pasko-Porys, *Przesłuchanie i wywiad. Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2007, s. 70.

²⁸ M. Burchard, *op. cit.*, s. 72.

no się wydarzyć w takich okolicznościach²⁹. Kolejny etap przesłuchania — odtwarzanie wydarzenia w nietypowym porządku chronologicznym, utrudnia stosowanie schematów poznawczych. Przygotowując się do przesłuchania, śledczy powinien zapoznać się z innymi dowodami i do tworzenia ewentualnych wskazówek na tym etapie przesłuchania wykorzystywać wyłącznie informacje, które świadek wskazał w fazie pełnej relacji, o których przesłuchujący wie, że są prawdziwe na podstawie innych dowodów. Opis zdarzenia nie będzie płynny ze względu na stopień trudności zadania, ale wykonanie polecenia pozwoli zweryfikować dane z poprzedniego etapu. Przesłuchujący może wspomagać świadka przez wskazówki, jednak powinien to czynić w ostateczności i bardzo ostrożnie. Badania potwierdzają, że w porównaniu ze standardowym przesłuchaniem dane uzyskane w wyniku przesłuchania poznawczego cechują się większą dokładnością³⁰. Wielokrotne odtwarzanie wspomnienia oraz wykonywanie operacji myślowych na tych danych przez świadka podczas przesłuchania poznawczego spowoduje utrwalenie wiadomości w pamięci długotrwałej, dlatego w wypadku przesłuchania pokrzywdzonego stosowanie przesłuchania poznawczego należy dobrze rozważyć ze względu na możliwość pogłębienia traumy po zdarzeniu.

Faza polegająca na zmianie perspektywy relacji jest najbardziej kontrowersyjnym elementem procedury przesłuchania kognitywnego. Założenia metody wskazują, że w tej fazie przekazywania danych o zdarzeniu najważniejsze jest ominięcie naturalnej skłonności do uzupełniania zapamiętanych elementów zdarzenia takimi, które nie zostały zapamiętane, ale w ocenie świadków powinny się wydarzyć. Oczekiwania co do przebiegu obserwowanego zdarzenia tworzą schematy poznawcze i mogą powodować zniekształcenia, polegające na ignorowaniu informacji z nimi niespójnych, już na etapie spostrzegania³¹. Przykładem takiego schematu

---

²⁹ P. Gwyer, B.R. Clifford, *The effects of the cognitive interview on recall, identification, confidence and the confidence/accuracy relationship*, „Applied Cognitive Psychology” 11, 1997, nr 2, DOI: 10.1002/(SICI)1099-0720(199704)11:2<121::AID-ACP443>3.0.CO;2-L.

³⁰ M. Burchard, *Ocena wiarygodności dowodu z przesłuchania poznawczego w procesie karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 81, 2009, s. 177.

³¹ Ciekawy eksperyment w tym zakresie opisano w J. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, M. Najda, *op. cit.*, s. 84–85.

jest założenie, że osoba napadająca na bank ma broń. Świadek spodziewa się, że broń powinna tam być, zatem już na etapie spostrzegania może zakodować, że napastnik miał broń — niezależnie od rzeczywistości³². Schematy poznawcze pozwalają także na płynne uzupełnienie utraczonych wspomnień o wydarzenia, które zwykle w tych okolicznościach powinny mieć miejsce³³. Etap zmiany perspektywy powinien ułatwić świadkowi odróżnienie faktów od fałszywych wspomnień, które są elementem schematu poznawczego. Zadanie postawione przed świadkiem jest trudne i w połączeniu z presją może prowadzić do twórczego uzupełniania fragmentów zdarzenia detalami, które nie miały miejsca. Faza zmiany perspektywy może jednak się przyczynić do weryfikacji danych przekazanych w fazie pełnej relacji — oddzielenia danych prawdziwych od tych, co do których świadek ma jednak wątpliwości.

Procedura przesłuchania poznawczego wykazuje istotną skuteczność na tle innych metod. W badaniu porównawczym, uwzględniającym stosowanie hipnozy, standardowego przesłuchania oraz procedury przesłuchania kognitywnego wykazano jej znaczącą przewagę w zakresie liczby używanych istotnych szczegółów na temat zdarzenia, przy porównywalnej liczbie błędów i konfabulacji³⁴. Przesłuchanie poznawcze jest interesującym sposobem pełnej realizacji głównej zasady postępowania karnego oraz kodeksowych reguł przesłuchania. Mimo pewnych niebezpieczeństw i niedoskonałości jest to niewątpliwie procedura warta rozpowszechniania oraz dalszej uwagi badaczy z zakresu kryminalistyki.

---

³² Nie oznacza to, że nowe czy nieoczekiwane zjawiska nie podlegają procesowi spostrzegania. Schematy poznawcze kształtują się przez całe życie jednostki przez jej konfrontację z nowymi doświadczeniami, a proces tworzenia schematów najbardziej intensywnie przebiega w okresie dzieciństwa i młodości. Definicja schematu poznawczego: psychologiczne zinternalizowane i tworzące system wzorce zachowań i poglądów, warunkujące ludzkie myślenie, działanie i postrzeganie świata, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/schematy-poznawcze;3972971.html> (dostęp: 23.09.2020).

³³ A. Baddeley, *op. cit.*, s. 108–111; P. Maciaszek, *Falszywe wspomnienia: jak to się dzieje, że umysł pamięta coś, czego nie było?*, „Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria” 22, 2013, nr 2 (86), DOI: 10.2478/pfns-2013-0039 (dostęp: 22.09.2020).

³⁴ R.E. Geiselman *et al.*, *Eyewitness memory enhancement in the police interview: Cognitive retrieval mnemonics versus hypnosis*, „Journal of Applied Psychology” 1985, nr 70(2), s. 401–412, <https://doi.org/10.1037/0021-9010.70.2.401> (dostęp: 28.09.2020).

Bibliografia

- Baddeley A., *Pamięć. Poradnik użytkownika*, Warszawa 1998.
- Biederman-Zaręba A., *Wywiad poznawczy a przesłuchanie świadka w podeszłym wieku*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 7–8.
- Burchard M., *Ocena wiarygodności dowodu z przesłuchania poznawczego w procesie karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 81, 2009.
- Burchard M., *Przesłuchanie poznawcze w procesie karnym — zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, „Przegląd Prawa i Administracji” 81, 2009.
- Czerniawska E., Czerniawska-Far J.M., *Psychologia węchu i pamięci węchowej*, Warszawa 2007.
- Fisher R., *Interviewing victims and witnesses of crime*, „Psychology, Public Policy & Law” 1995 Dec., <https://doi.org/10.1037/1076-8971.1.4.732> (dostęp: 28.09.2020).
- Fisher R.P., Geiselman R.E., *The Cognitive Interview Method of Conducting police interviews: Eliciting extensive information and promoting Therapeutic Jurisprudence*, „International Journal of Law and Psychiatry” 2010, nr 33.
- Fisher R.P., Geiselman R.E., *Memory-enhancing Techniques for Investigative Interviewing: The Cognitive Interview*, Springfield 1992.
- Geiselman R.E., Fisher R.P., MacKinnon D.P., Holland H.L., *Eyewitness memory enhancement in the police interview: Cognitive retrieval mnemonics versus hypnosis*, „Journal of Applied Psychology” 1985, nr 70(2), <https://doi.org/10.1037/0021-9010.70.2.401> (dostęp: 28.09.2020).
- Gierowski J., Jaśkiewicz-Obydzińska T., Najda M., *Psychologia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010.
- Gwyer P., Clifford B.R., *The effects of the cognitive interview on recall, identification, confidence and the confidence/accuracy relationship*, „Applied Cognitive Psychology” 11, 1997, DOI: 10.1002/(SICI)1099-0720(199704)11:2<121::AID-ACP443>3.0.CO;2-L.
- Holliday R.E., Brainerd Ch.J., Reyna V.F., Humphries J.E., *The Cognitive Interview: Research and practice across the lifespan*, [w:] *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing Current Developments and Future Directions*, red. R. Bull, T. Valentine, T. Williamson, Oxford-Malden, MA 2016, <http://www.lasorsa.com/wp-content/uploads/2015/02/psychological-investigations.pdf#page=159> (dostęp: 18.09.2020).
- Jaśkiewicz-Obydzińska T., Wach E., *Przesłuchanie poznawcze dzieci*, „Dziecko Krzywdzone” 2005, nr 10.
- Maciaszek P., *Falszywe wspomnienia: jak to się dzieje, że umysł pamięta coś, czego nie było?*, „Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria” 22, 2013, nr 2 (86), DOI: 10.2478/pfns-2013-0039 (dostęp: 22.09.2020).
- Maruszewski T., *Pamięć jako podstawowy mechanizm przechowywania doświadczenia*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2. *Psychologia ogólna*, red. J. Strelau, Gdańsk 2001.
- Memon A., Holley A., Milne R., Köhnken G., Bull R., *Towards understanding the effects of interviewer training in evaluating the Cognitive Interview*, „Applied Cognitive Psychology” 8, 1994.

- Pasko-Porays W., *Przesłuchanie i wywiad. Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2007.
- Paulo R.M., Albuquerque P.B., Bull R., *Improving the enhanced cognitive interview with a new interview strategy: Category Clustering Recall*, „Applied Cognitive Psychology” 30, 2016, s. 775–784, DOI: 10.1002/acp.3253.
- Tulving E., Thomson D.M., *Encoding specificity and retrieval process in episodic memory*, „Psychological Review” 1973, nr 80.
- Verkamp F., Ginet M., *Variations of cognitive interview: Which one is the most effective in enhancing children’s testimonies*, „Applied Cognitive Psychology” 24, 2009, nr 9, EBSCOhost (dostęp: 2.06.2020).
- Witewska M., *Przesłuchanie poznawcze*, „Problemy Kryminalistyki” 299, 2018, <https://doi.org/10.34836/pk.2018.299.6>; <https://problemykryminalistyki.pl/pl/archive/r/2015/2019/y/2018/przesluchanie-poznawcze-161.html> (dostęp: 18.09.2020).
- Wright A., Holliday R., *Enhancing the recall of young, young — old and old — old adults with cognitive interview*, „Applied Cognitive Psychology” 21, 2007.

The Cognitive Interview in Polish criminal proceedings

Summary

The Cognitive Interview is an interesting technique of supporting the memory of an eyewitness. The article discusses the basic rules of cognitive interview, the manner of its conduct, as well as strengths and weaknesses of this hearing method. The use of achievements in the field of neurology and psychology makes it easier for witnesses to recall seemingly forgotten details.

Keywords: interview, hearing, Cognitive Interview, criminal procedure.